

אזלא וטרפא אבבא [הלכה ודפקה על דלת ביתו של רבי חנינא].

איכספא ועיילא לאינדרונא [התביישה אשת רבי חנינא לפתוח, כי חששה שתראה בבושטה, ולכן נכנסה לחדר].

כשראתה השכנה הרעה שאין פותחים את הדלת, פתחה בעצמה, ונכנסה לראות.

איתעביד לה נסא [נעשה לה לאשת רבי חנינא נס], דחזיא לתנורא מלא לחמא, ואגנא מלא לישא [שראתה השכנה את התנור מלא בלחם, ולידו עומדת קערה מלאה בצק].

קראה השכנה לאשת רבי חנינא ואמרה לה: פלניתא, פלניתא [פלנית פלונית]! אייתי מסא, דקא חריך לחמיך [הביאי מרדה להוציא את הלחם, שהרי הוא מתחיל להחרך ולהשרף]!

לחם (1450), והיה אוכל רק חרובים כל ימי השבוע].

מספרת הגמרא:

הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא משום כיסופא [היתה אשתו של רבי חנינא רגילה להחם את התנור כל ערב שבת, והיתה מניחה בתנור דבר המעלה עשן, כדי שיהיה נראה כאילו היא אופה דברי מאפה לכבוד שבת, ולא יתביישו בכך שאין להם פת לשבת] (1451).

הוה לה חך שיבכתא בישתא [היתה לה, לאשתו של רבי חנינא, שכנה רעה].

אמרה אותה שכנה בליבה: מכדי, ידענא דלית להו ולא מירי [הרי יודעת אני שאין להם, לרבי חנינא ולאשתו, ולא כלום], מאי כולי האי [מהו כל העשן הרב הזה היוצא מארובת תנורם]?

יכולים להיות ניזונים בזכות עצמם. ולכן — "חנינא בני ניזון בקב חרובים מערב שבת לערב שבת". כי לא נשאר לו לצורך עצמו.

1451. היעב"ץ כתב, שאפשר שהיה לה מעט קמח בכד, ולשה ממנו עיסה קטנה, ונתנה בתנור. כפי שמצינו במעשה של האשה הצרפית, ובאשת עובדיה, שהיה צריך שיהיה להן דבר מה כדי שתחול עליו הברכה. וכתב, שמשום כך היה מותר להם ליהנות מאותו מעשה ניסים, היות והיה להם דבר מה להתחיל ממנו את הנס. עיין שם.

אמנם באמת במעשה זה, לא מצינו שאכן נהנו רבי חנינא ואשתו ממעשה הנס, ואולי באמת לא אכלו מאותה פת.

1450. הגמרא במסכת חולין [פו א] מוכיחה מכאן, שזכותם של החכמים מועילה לבני אדם האחרים שבדורם, אבל להם עצמם — אינה מועילה. כפי שאנו רואים, שכל העולם נוון בשביל רבי חנינא, ואילו הוא עצמו היה עני מרוד. וכן מצינו במסכת ברכות [יז א].

והעניי שמואל כתב, דהיינו משום שעיקר השפעת הטוב בעולם באה על ידי הצדיקים, והוא הצינור הממשיך את השפע. ובעת שהעולם זכאים, וראויים להיות ניזונים בזכות עצמם, אזי טוב לצדיק, כי אין הוא צריך לתת להם מחלקו, שהרי יש די בזכויותיהם. אבל בעת שאין העולם ראויים, הם ניזונים בזכות הצדיק, ואזי לא נשאר לו לצורך עצמו. וזה מה שאומרת הגמרא: "כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני", כי אינם

בלילה לאחר מכן, עוד קודם שהספיקו לעשות דבר מה עם אותה רגל זהב, **חזיא בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו אפתורא דתרי כרעי** [ראה רבי חנינא בחלום איך שהצדיקים יושבים בגן עדן לעתיד לבוא. שאר הצדיקים אוכלים על שולחן זהב שיש לו שלש רגלים⁽¹⁴⁵²⁾, והוא אוכל על שלחן שיש לו שתי רגלים].

ורמזו לו בכך מן השמים, שמה שנתנו לו עתה, יחסר לו לעתיד לבוא בגן עדן⁽¹⁴⁵³⁾.

אמר לה רבי חנינא לאשתו: ניהא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם, ואנן אפתורא דמיחסר [האם יהא נוח לך בכך, שכולם יאכלו על שלחן שלם, ורק אנחנו נאכל על שלחן חסר, שאינו שלם?]

אמרה ליה אשתו: ומאי נעביד [ומה נעשה עתה], כדי שלא יחסר שולחננו —

בעי רחמי דנשקלינהו מניך [בקש רחמים שיטלו ממך את רגל הזהב]⁽¹⁴⁵⁴⁾.

בעי רחמי — ושקלוהו [ביקש רבי חנינא רחמים, ונטלו את רגל הזהב].

תנא: גדול היה נס אחרון, שנטלו ממנו את רגל הזהב — **יותר מן הראשון**. **דגמירי** [כי

אמרה לה אשת רבי חנינא: אף אנא להכי עיילי [אף אני לשם כך נכנסתי לחדר, להביא מרדה].

תנא: לא רק להצטדק אמרה כך אשת רבי חנינא, אלא אף היא באמת, כאשר שמעה שהשכנה דופקת בדלתה, ואם לא תהיה פת בתנור, תגרם לה בושה גדולה, להביא מרדה נכנסה לחדר, מפני שמלומדת בנסים היתה, וידעה בוודאות שיעשה לה נס כדי שלא תתבייש.

אחרי אותו מעשה, **אמרה ליה דביתהו** [אמרה לו אשתו לרבי חנינא]: **עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי** [עד מתי נלך ונצטער כל כך הרבה בעניות?]

אמר לה רבי חנינא: מאי נעביד [ומה נעשה כדי לצאת ממצב זה?]

אמרה לו אשתו: בעי רחמי דניתבו לך מידי [בקש רחמים מהשמים, שיתנו לך דבר מה שנוכל להתפרנס ממנו]!

בעא רחמי [ביקש רבי חנינא רחמים].

נעשה לו נס, **ויצתה מהשמים כמין פיסת יד, ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא** [ונתנו לו מן השמים רגל אחת של שלחן זהב].

דהיינו, גדול הנהנה מיגיע כפיו בעולם הזה, שאינו מחסר בזה חלקו בעולם הבא, ולכן נאמר בו "וטוב לך", יותר מירא שמים, שרוצה ליהנות משכר מעשי הטובים בעולם הזה, ובוהו מחסר חלקו בעולם הבא, ולכן לא נאמר בו "וטוב לך".

1454. ביאר הכתב סופר, שרבי חנינא היה עסוק כל כך בתורה ובמצוות עד שלא הרגיש צער

1452. שלש הרגלים הם כנגד תורה ועבודה וגמילות חסדים. שהעולם עומד על שלשה דברים אלו, כדי שיוזכו בהם לחיי עולם הבא. מהרש"א, עיין שם מה שכתב עוד.

1453. כתב המהרש"א במסכת ברכות [ח א, ד"ה גדול הנהנה], שזהו מה שאמרו חז"ל "גדול הנהנה מיגיע כפיו — יותר מירא שמים".

כך מקובלנו מרבתינו]: **דמיהב יהבי, מישקל** — **לא שקלי** [שנותנין מן השמים. אבל לאחר שנתנו, שוב אין לוקחים בחזרה] (1455).

הגמרא מספרת עוד מעשה ניסים שנעשה ברבי חנינא.

חד בי שמשוי [ערב שבת אחד (1456)], בין השמשות] **חזייה לברתיה דהוות עציבא** [ראה רבי חנינא את בתו שהיא עצובה].

אמר לה: בתוי! למאי עציבת [למה את עצובה]?

משום שאין להם לתת צדקה לעניים. אבל באמת טעו בכך. כי כל זמן שאין להם, ומצטערים על זה, הרי זה כאילו גמלו חסדים באופן הראוי ביותר, כי זו מחשבתם, והקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה למעשה. לעומת זאת, אם יהיה להם, וכי יכולים לדקדק ולצאת ידי חובת כל עני ועני לתת לו כל מחסורו? הרי דבר זה קשה מאד, ועלול לצאת שיצא שכרו בהפסדו! וזהו שהראו לו שכל הצדיקים אוכלים על שלחן של שלש רגלים, היינו תורה עבודה וגמילות חסדים. אבל הם ממעטים בגמילות חסדים משום שיש להם ממון ואינם נותנים כראוי, ולכן הם יושבים על שלחן של שתי רגלים. כשראה רבי חנינא כך, התנחם על בקשתו, והתפלל שיקחו ממנו אותה רגל של זהב. אבל היות וניתן לו לצורך עניים, היאך יקחו ממנו ויפסידו העניים? לכן היה קשה הנס האחרון. ורק בגלל רוב זכויותיו של רבי חנינא, אכן נענו לו מהשמים. עיין שם מה שכתב עוד. ועיין גם בגאון **יעקב**.

1456. כתב **רש"י**, שכל מקום שאמרו "בי שמשוי", הכוונה לערב שבת. אבל כתב, שלא שמע טעם לדבר.

ובמסכת שבת [פז ב] כתב **רש"י**: "לילי שבת קרי בי שמשא בכל דוכתא, מפני שבין השמשות שלו חלוק מכל ימים והוצרך להזכירו בכמה מקומות". והיינו, לכן ליל שבת מכונה בכל מקום "בי שמשוי", משום שבין השמשות שלו שונה בדיניו משאר הימים, והוצרכו להזכיר בכמה מקומות את דינו.

ובמסכת כתובות [קג א] כתב: "בי שמשוי —

בכך שלא היה לו לפרנסתו אלא קב חרובים מערב שבת לערב שבת. אבל אשתו נצטערה על העניות הגדולה, וצערה הפריע גם לו בלימודו, ויעצה לו שייבקש קצת ממה שמגיע לו בעולם הבא. רבי חנינא נתפייס לעשות כרצונה, כי חשב שעל ידי זה יוכל לעסוק בתורה בשקט ושלוה. אמנם הראום משמים שהם אוכלים על שולחן של שתי רגלים, ורמזו להם בזה שלצדיקים שעוסקים בתורה מתוך הדחק — יש יותר שכר, כי מאוד חשוב בשמים הלומד תורה מתוך עוני, כי לפום צערא אגרא, וגם לה יש מהשכר הגדול הזה, כי היא סובלת יחד עמו בזה שהוא מקדיש עצמו רק לתורה, ולכן אמרה לו שייבקש רחמים שיקחו בחזרה את רגל הזהב.

1455. כתב **המהרש"א**, שהוא כענין מה שמצינו במסכת שבת [נה א]: מעולם לא יצתה מידה טובה מפי הקדוש ברוך הוא — וחזרו בו. וכעין זה מצינו במסכת חולין [ס א]: אלהא דידן מיהב יהיב, מישקל לא שקל [האלקים שלנו נותן, אבל אינו נוטל חזרה את הטובה שנתן], עיין שם.

ובספר **בינת יששכר** כתב, שכך מצינו במעשה העגל. שאמרו חז"ל שאחר ששיבר משה את הלוחות, אמר לו הקדוש ברוך הוא "יישר כחך ששיברת". ולכאורה קשה, למה לא נטל הקדוש ברוך הוא את הלוחות חזרה, ואז לא היה צריך לעשות לוחות אחרונות? אלא על כרחך, שנותנין מן השמים, אבל לא נוטלין.

והיערות **דבש** מבאר כל העניין באופן זה: באמת בוודאי שגם בתחילה לא נצטערו על כך שלא היה להם ממון כדי להתערך ולהתענג, אלא

ועוד מעשה נסים שנעשה לרבי חנינא:

רבי חנינא בן דוסא הווי ליה הנך עיזי [היו לו עיזים].

אמרו ליה שכניו: קא מפסדן עיזך [עיזך מזיקות לשדותינן]!

רבי חנינא, שהקפיד שעזיו יאכלו רק מן ההפקר, היה בטוח בכך שאינן מזיקות לשדות אחרים, ולכן אמר לשכניו:

אי קא מפסדן — ניכלינהו דובי [אם כדבריתכם, שהעיזים מזיקות, שיאכלום דובים].

אמרה ליה: כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, שרציתי לשפוך שמן אל נרות השבת, וסברתי שכלי החומץ הוא כלי השמן, ושפכתי ממנו לתוך הנר, והדלקתי ממנו אור לשבת. והרי ודאי יכבה הנר עוד מעט, שהרי החומץ אינו חומר בעירה (1457).

אמר לה: בתי! מאי אכפת לך איזה חומר שמת בנר? מי שאמר לשמן וידלוק, דהיינו, הקדוש ברוך הוא, שנתן בשמן את תכונת הבעירה, הוא יאמר אף לחומץ — וידלוק:

תנא: היה הנר דולק והולך. ולא דלק רק בליל שבת, כפי שהיה דולק בדרך כלל, אלא המשיך ודלק כל היום כולו (1458) עד מוצאי שבת, עד שהביאו ממנו אור לצורך הברלה (1459).

לומר "מי שאמר לשמן שידלק וכו'" ועוד, למה הוצרך הנס להיות גדול כל כך, שנשאר הנר דולק עד מוצאי שבת?

וביאר, שבאמת ודאי ראתה מיד שנעשה נס, ולכן היתה עצובה, כי חששה שינכו מזכויותיה. ואמר לה רבי חנינא, שאצלם, מחמת גודל צדקותם, אין הדבר כך, ואין הברל בין טבע ללא טבע, ולכן אין מנכים מזכויותיהם. עיין שם. אמנם בפשטות אפשר לומר, שסברה שהנר דולק בשמן שהיה ספוג עדיין בפתילה. אבל ודאי שעוד מעט יכבה, כשיכלה ממנה השמן.

1458. באמת לא היה צריך הנר לדלוק כל היום, אלא רק בלילה, משום שלום בית. אלא המשיך ודלק, כדי לפרסם הנס. וגם, כי הדליקו ממנו נר להברלה. מהרש"א.

1459. כתב רש"י, שהדליקו ממנו נר אחר. ולא השתמשו באותו נר עצמו לצורך הברלה, כי

ערב שבת. ונראה בעיני, לפי שבין השמשות שלו שגור בפי כל, והכל חרידים אליו לגמור מלאכתן עד שלא תחשך, קרו ליה בי שמשו [לכן קוראים לו סתם בין השמשות].

והמהרש"א כתב, שנקרא ש"בי שמשו" היינו אותו זמן שנכנסת השבת, שהוא בעוד השמש זורחת, כי צריך להוסיף מחול על הקודש. ולכן נקרא אותו זמן "בי שמשו", וכפי שהגמרא אמרה לעיל "שמש בשבת — צדקה לעניים". וכתב, שלכן נקרא יום ששי "ערב שבת", משום שחלק מאותו יום, משעת הכנסת השבת, שבת עצמה היא, כי צריך להוסיף מחול על הקודש. עיין שם.

1457. הבן יהוידע האריך לדקדק במעשה זה. ראשית, הרי עד שהרגיש בה רבי חנינא שהיא עצובה, ועד ששאלה וענתה לו, ודאי עברו כמה רגעים שבהם דלק החומץ, וכבר התחיל הנס, אם כן, למה היתה עדיין עצובה? ועוד, למה האריך

אתיא לקמיה [באה השכנה לפניו]. אמרה ליה: בניאי ביתי ולא קמטו כשוראי [בניתי ביתי, ולא הגיעו הקורות]!

אמר לה רבי חנינא: מה שמך? (1462)

אמרה ליה: איכו שמי.

אמר: איכו! נימטו כשוריך [יהי רצון שיתארכו קורותיך, ויגיעו לאורך המתאים]! (1463)

תנא: אכן כך היה, שהתארכו הקורות והגיעו לכתלי הבית. ולא עוד, אלא שהאריכו כל כך, עד שיצאו ובלטו מחוץ לכתלי הבית, אמה לכאן, לצד זה של הבית, ואמה

ואי לא, כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו [אבל אם לא כן הדבר, בערב כל עז ועז תביא בקרניה דוב].

ואכן כך היה. לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו [בערב הביאה כל עז דוב אחוז בקרניה] (1460).

ועוד מעשה ניסים שעשה רבי חנינא:

הוה ליה ההיא שיבכתא דקא בניא ביתא [היתה לו שכנה שבנתה לה בית], אבל בטעות הביאה קורות לתקרה שלא במידה הנכונה, והיו קצרים מדי, ולא מטו כשורי [ולא הגיעו הקורות מכותל לכותל] (1461).

אסור ליהנות ממעשה ניסים.

1460. כתב החכמת מנוח, דהיינו שהרגו את הדובים בקרניהם, וגררום בקרניהם עד שהביאום לעיר.

1461. כך היו עושים תקרה באותם ימים: לאחר שהיו מסיימים את בניית ארבע הקירות החיצוניים של הבית, היו מביאים קורות חזקות וארוכות, וסומכים אותן על קירות הבית מלמעלה, מצד לצד, קורה לצד קורה. לאחר מכן היו יוצקים על הקורות טיט דק [הנקרא "מעזיבה"] מלמעלה, כדי למנוע חדירת מים.

1462. הגמרא במסכת ברכות [לד א] אומרת, שכל המבקש רחמים על חברו, אין צריך להזכיר שמו. כפי שמצינו במשה כשהתפלל על מרים, שאמר "אל נא רפא נא לה", ולא הזכיר שמה. וכתב המגן אברהם [סימן קי"ט] בשם מהרי"ל, שזהו דווקא כשהתפלל בפני אותו שנצרך לרחמים. אבל שלא בפניו — צריך להזכיר שמו. וראיה לכך מהגמרא לעיל [כג ב],

ששאל ר' יצחק בן אלישיב מה שמה, ואמר "תתיפי חנה". וכן מצינו בזהר [פרשת וישלח]: "הצילני נא מיד אחי מיד עשו, מכאן, מאן דצלי צלותא, דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות. מיד אחי, וכי תימא קריבין אחרנין סתם אחים אקרונ, מיד עשו. מאי טעמא — בגין לפרשא מלה כדקא יאות". אמנם קשה מהגמרא כאן, הרי היה זה בפני אותה אשה, ולמה הוצרך לשאול אותה מה שמה, ולבקש ולהתפלל "איכו נימטו כשוריך"?

ותירץ הבן יהוידע, שדוקא גבי מרים, שהתפילה היתה על בריאות גופה, והיתה לפניו, לא הוצרך להזכיר שמה. מה שאין כן כאן, שהתפילה היתה על הכשורי, והכשורי לא היו לפניו, לכן הזכיר שמה. עיין שם.

עוד אפשר לומר, שמכל מקום תמיד עדיף להזכיר שמו של הנצרך לרחמים.

1463. הקשה הגבורת ארי, הרי אין ראוי ליהנות ממעשה ניסים, כפי שמצינו לעיל [כד ב] שאמר רב מרי שלא יקנו מאותן חיטים שנעשו במעשה ניסים. וכן גבי מעשה אלעזר איש בירתא,

לכאן⁽¹⁴⁶⁴⁾, לצדו השני של הבית.

ויש אומרים: סניפין עשאום. דהיינו, שעל ידי מעשה ניסים נדבקו אל הקורות הקצרות חתיכות עץ קטנות, והאריכום עד הגודל המתאים⁽¹⁴⁶⁵⁾.

תניא, פלימו אומר: אני ראיתי את אותה הבית של איכו, והוון קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן.

ואמרו לי: בית זה שקירה [עשה לו תקרה. כלומר, סייע בהעמדת תקרתו] רבי חנינא בן דוסא בתפלתו [על ידי תפילתו].

עתה חוזרת הגמרא לדון במעשה הקודם, שסופר בו על עיזיו של רבי חנינא בן דוסא. ותמהה:

ורבי חנינא בן דוסא, מהיכן הוון עיזים? והא אמרנו לעיל שעני הוון [היה], והיה מתפרנס בחרובין מערב שבת לערב שבת!

ועוד תמוה, היאך גידל רבי חנינא עיזים, והרי אמרו חכמים⁽¹⁴⁶⁶⁾: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל!

ומבאר הגמרא, שאכן לא היו העיזים שייכות לו, אלא החזיק בהן לצורך אדם אחר, משום מעשה שהיה, וכדלהלן.

אמר רב פנחס: מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו של רבי חנינא, והניח שם תרנגולין, ושכחם שם והלך לדרכו.

ומצאתן אשתו של רבי חנינא בן דוסא

1464. כתב המהרש"א, שהאריכו כל כך, כדי לפרסם את הנס. שגם מי שלא שמע על אותו נס, כשיראה את הבית, יתמה וישאל למה הקורות כל כך ארוכות, ויספרו לו על הנס. וכך מוכח מהברייתא דלהלן, שפלימו ראה את הבית וכו'. שמשמע שכך באמת היה, שהוא ראה שהבית משונה, שקורותיו בולטות כל כך, ושאל על כך, ואמרו לו שזהו הבית שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו.

1465. רבינו גרשום כתב, שמלאכים האריכום בחתיכות קורה.

ובערוך הביא, שיש מפרשים שכל כך נתארכו, שחתכו מהם ועשו את החתיכות סניפין בין הקורות העליונות לקורות התחתונות. עיין שם שהביא פירוש נוסף.

1466. במסכת בבא קמא [עט ב], עיין שם. והטעם משום ישוב ארץ ישראל, כדי שלא ישחיתו את ירק הארץ.

שפירש רש"י שלכן אסר על בתו ליהנות מאותן חיטים, משום שמעשה ניסים הן. וכן לעיל, גבי אותו נר של חומץ שנתחלף בשל שמן, שדלק עד מוצאי שבת, והדליקו ממנו נר הבדלה, ולא הבדילו ממנו, משום שמעשה ניסים הוא!

וכתב לבאר, שמי שנעשה הנס בזכותו ובשבילו, אכן אין ראוי שיהנה ממנו. אבל במעשה של איכו, לא נעשה הנס בזכותה, ולכן מותר היה לה ליהנות ממנו.

והבן יהוידע כתב, שלעיל, גבי החיטים והקמח, מדובר בהנאה שנכנסת לגוף. אבל במעשה שלנו, מדובר בהנאה חיצונית. ולא עוד, אלא שהנס נעשה בקורות, שאין נהנים מהן ישירות, אלא מהתקרה המונחת על גבי אותן קורות. עוד כתב, שגבי החול שהפך לקמח לא היה במעשה הנס קידוש השם, שהרי רק רב מרי בכח קדושתו זכה לראות את הנס. אבל כאן היה קידוש השם, שנעשה נס לעיני כל, ובאופן כזה — מותר ליהנות.

כשהן מונחות על פתח ביתה.

הכניסה את התרנגולין אל הבית.

הטילו התרנגולים ביצים, ואמר לה רבי חנינא: אל תאכלי מביציהן, שהרי אינן שלנו (1467).

והרבו התרנגולין ביצים, ובקעו מהן אפרוחים שגדלו והיו לתרנגולין רבים, והיו מצערין אותם (1468) [את רבי חנינא ובני ביתו] בקרקוריהם ובכללן הרב שהיו מביאים.

ולכן מוכרן רבי חנינא, וקנה בדמיהן עיזים (1469).

פעם אחת עבר אותו אדם שאכרו ממנו התרנגולין ליד ביתו של רבי חנינא, ואמר לחבירו: בכאן הנחתי התרנגולין שלי לפני זמן רב.

שמע רבי חנינא את דבריו.

אמר לו לאותו אדם: יש לך בהן, באותן תרנגולין, סימן?

התרנגולים דברים אחרים!

והגבורת ארי מביא, שמצא כתוב בשם התוספות [אין זה בתוספות לפנינו]: "הוא ליה הני עיזי. אמרו הגאונים: מציאה היה, ולא נודע לבעלים, והוא ליה שומר אבידה. והטעם שאמרו כן, משום דאמרינן לעיל: די לו בקב חרובין. אלמא דלא היה לו מידי". משמע שלא גרסו כאן בגמרא את השאלה: מהיכן היו לו עיזים. והיה אפשר לומר, שהיות וכך, שהוא מצא את העיזים עצמם, היה מותר לו לגדלם, כי במקום השבת אבידה — לא גזרו רבנן. וכן כתב המהרש"א, שרבי חנינא מצא את העיזים עצמם. אבל כתב הגבורת ארי שאין זה נראה, כי אין כח המוצא יפה מכח הבעלים עצמם. ולכן כתב, שנראה שרבי חנינא גידל את העיזים במדבר או ביער, שבאופן זה מותר [כפי שמצינו במסכת בבא קמא פב ב]. וכן כתב העיב"ץ, עיין שם.

והרי"ף מתרץ, כי מה שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל — היינו כדי לגדל ולדות. אבל כאן, שקנה עיזים שכבר גדלו ביד אחרים, ובדעתו היה לעשות חסד עם הבעלים, לא חשש. וכשם שהיות וקנה אותם כדי לעשות חסד, היה בטוח שאינן מזיקות לאחרים [ולכן התנה עם שכניו מה שהתנה], כך היה בטוח שלא יפסידו

1467. מדובר באופן שהיה בתרנגולים סימן, כדלהלן, ולכן היה עליו לשמור את האבידה עד שיבוא בעליה וידרשנה. שאם לא כן, יכול היה רבי חנינא לקחת את התרנגולים לעצמו, כי מציאה שאין בה סימן, בעליה מתיימש ממנה, שהרי אין לו אפשרות להוכיח שהיא שייכת דווקא לו [כפי שמצינו בפרק אלו מציאות במסכת בבא מציעא].

1468. כאן מסופר שמכרן רבי חנינא משום שציערוהו. אמנם בנוסף לכך ישנו נדון האם מותר, ואף צריך, למכור את המציאה, אם צריך להאכילה, ומזונותיה מרובין על המלאכה שהיא עושה. או כמו במקרה שלנו, מה הדין אם מזונותיהם של התרנגולים מרובין מערך הביצים שמיטלים. ואף במקרה שאין הפסד, ישנו נדון איזה פרק זמן מחוייב המוצא לשמור את המציאה, ולא למכרה. עיין במסכת בבא מציעא [כח ב].

1469. הקשו המפרשים, וכי משום שהיו התרנגולים מצערים אותו, היה מותר לו לעבור על דברי חכמים, ולגדל בהמה דקה בארץ ישראל? ועוד, הרי יכול היה לקנות בדמי

אמר לו: הן. אכן, יש לי בהן סימן.

נתן לו לרבי חנינא סימן בתרנגולין, ונטל את העיזין שקנה רבי חנינא בדמיהן.

ואותן עיזים שקנה רבי חנינא בדמי התרנגולים שמצא, והחזיקן ברשותו זמן מה, הן הן עיזי דאיתו דובי בקרנייהו [הן אותן עיזים שהביאו דובים בקרניהן].

הגמרא מספרת מעשה נוסף שעוסק במה שאירע מחמת עניותם של חכמי ישראל.

רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא [היה דחוק בפרנסתו מאוד].

עבד מלתא [הקזו דם], ולמרות שנחלש מחמת ההקזה, והיה עליו לאכול סעודה מלאה, לא הוח ליה מידי למטעם [מרוב עניותו לא היה לו דבר לאכול].

הדבר היחיד שמצא לאכול, היה חתיכת שום.

שקל ברא תומא [נטל רבי אלעזר צלע שום], ושדייה בפומיה [והניחו בפיו, ואכלו].

חלש לביה — וניב [התעלף מרוב חולשה — ונרדם].

אזול רבנן לשיולי ביה [באו החכמים לבקר].

חזוהו דקא בכי וחייד [ראו אותו החכמים בשנתו, שהוא בוכה ולאחר מכן צוחק], ונפק צוציתא דנורא מאפותיה [ויוצא ניצוץ אש ממצחו].

כי אתער [כאשר התעורר משנתו לבסוף], אמרו ליה: מאי טעמא קבכית וחייבת [למה בכית וצחקת בשנתך]?

אמר להו: דהוה יתיב עמי הקדוש ברוך הוא [כי היה הקדוש ברוך הוא יושב עמי] (1470).

ואמרי ליה [ואמרתיו לו]: עד מתי אצטער בהאי עלמא [עד מתי אצטער בעניות בעולם הזה]?

ואמר לי הקדוש ברוך הוא: אלעזר בני, ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא [האם נוח לך שאהפוך את העולם מתחילתו] (1471), אפשר דמתילדת בשעתא דמוזוני [שאו אולי תיוולד בשעה ובמזל של מזון בריוח]? (1472)

אמרי לקמיה [אמרתי לפני הקדוש ברוך הוא]: כולי האי, כל כך הרבה עשית

זרעים של אחרים, ואין כל חשש להחזיקם. עיין שם.

1470. אף שנאמר "כי לא יראני האדם וחי", כבר תירצה הגמרא במסכת יבמות [מט ב], שזהו דווקא באספקלריא המאירה. עיין שם.

1471. כתב היד יוסף [בשם ספר הברית], שודאי שאין הכוונה כפשוטו, שהרי לא יתכן שהקדוש ברוך הוא, שופט כל הארץ, יחריב את כל העולם

בשביל צדיק אחד. אלא הכוונה על גופו של רבי אלעזר עצמו, שהוא העולם שלו. והכוונה היא שהוא עצמו ימות.

וכעין זה כתב המהרש"א, שהכוונה על רבי אלעזר עצמו, שיהפוך הקב"ה את עולמו, ויבראנו שנית. וכתב, שאולי כווננו כאן על גלגול הנשמות. ועיין גם ביעב"ץ.

1472. כפי שהגמרא אומרת במסכת מועד קטן [כח א]: חיי בני ומוזוני, לא בזכותא תליא

[בשכר שאמרת כך, שאינך רוצה שאחריב את העולם], **יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסרי נהרותא דמשחא אפרסמון** (1475), **דכיין כפרת ודיגלת, דמענגת בהו** [אתן לך לעולם הבא שלש עשרה (1476) נהרות שמן אפרסמון (1477)], **טהורים כנהרות פרת וחדקל, שתתענג בהן**].

וזהו רבי אלעזר בשנתו, על שהודיעו הקדוש ברוך הוא שנתרו לו מעט שנים. וצחק ושמה על כך שבישרו הקדוש ברוך הוא על אותן שלש עשרה נהרות אפרסמון.

אמרי לקמיה [אמרתי לפניו]: **האי, ותו לא** [רק זה תתן לי, ולא יותר?]

אמר לי: ואם אתן לך יותר, **לחברך מאי יהיבנא** [לחברך, החכמים האחרים, מה אתן?]

אמרי ליה: ואנא מנברא דלית ליה בעינא

בעולמך, ועדיין אתה אומר רק **שאפשר**, **ספק הוא**, שמא איולד במזל של מזון? (1473)

אמרי ליה [אמרתי ושאלתי לפניו]: **דחיי טפי** [האם השנים שחיתי כבר — מרובות על השנים שאחיה, כלומר, האם עברתי כבר את רוב ימי חיי], **או שמא דחיינא** [השנים שאחיה מכאן ואילך — מרובות על השנים שחיתי כבר?]

אמר לי הקדוש ברוך הוא: **דחייית** [החיים שחייית כבר, מרובות על החיים שתחיה מכאן ולהלן].

אמרי לקמיה [אמרתי לו]: **אם בן**, שנתרו לי מעט שנים, **לא בעינא** [אינני רוצה שתחריב את העולם ותבראהו מחדש לצורך אותן מעט שנים] (1474).

אמר לי: בהאי אנרא דאמרת לא בעינא

מהם הוא עניות. אבל כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא, שוב לא יחטא. וזה מה שאמר רבי אלעזר, כיון שמובטח לי שלא אחטא — "לא בעינא". כלומר, לא איכפת לי מהעניות. ועיין באהבת איתן שכתב כעין זה.

1475. כתב הבן יהוידע: "דבר זה הוא עמוק, והוא ענין אורות העליונים חצובים ונמשכים מן י"ג מכליל דרחמי, שאין שכל האנושי יוכל לצייר בדעתו עונג המגיע מהם איך הוא".

1476. כתב הרש"ש, שהגמרא נוקטת הרבה פעמים מספר זה, י"ג, לגזמא. ובאמת אין הכוונה דווקא לי"ג. אמנם במהרש"א כתב רמז למספרים אלו, עיין שם.

1477. דימה תענוגי עולם הבא לאפרסמון, שהוא

מילתא, אלא במזלא תליא מילתא. אמנם אפשר לבטל את המזל, אבל אז מנכין לאדם מזכויותיו. ועל זה אמר לו הקב"ה: בשכר זה שאמרת שאינך רוצה שיינטל משכרך, יינתן לך שכר שלם בעולם הבא.

1473. נראה שרבינו חננאל גרס: "אמרי קמיה, כולי האי ואולי — לא בעינא". והיינו, שאמר רבי אלעזר בן פדת, שאם זה רק ספק שמא יולד בשעה של מזונות, אינו רוצה שיברא מחדש. עיין שם.

1474. מביאים בשם מהר"ם מלובלין לבאר, שודאי שרבי אלעזר בן פדת לא היה חושש על הפרנסה, אלא שהיה ירא שלא יחטא מחמת עניו, כי אמרו חז"ל [עירובין מא ב]: שלשה דברים מעבירים את האדם על דעת קונו, ואחד

עתה חוזרת הגמרא לענין תענית גשמים, ומביאה מעשה נוסף בענין זה.

רבי חמא בר חנינא גזר תעניתא כדי שירדו גשמים — **ולא אתא מיטרא** [ולא ירדו גשמים].

אמרו ליה: והא [והרי] רבי יהושע בן לוי גזר תעניתא — ואתי מיטרא [ובא גשם]!

אמר להו: הא אנא, הא בר ליואי [הרי אני, והרי רבי יהושע בן לוי]. כלומר, אי אפשר להשוות בינינו. הוא עדיף ממני, ולכן נענה בתפילתו (1483).

[וכי אני מבקש את הבקשה מבשר ודם, שהוא מוגבל באפשרויות הנתינה שלו]? והרי אני מבקש ממי שהכל שלו, וכידו לתת גם לי וגם לחברי! (1478)

מחיין באסקוטלא אפותאי [היכני הקדוש ברוך (1479) הוא על מצחי על ידי הכאת אצבע באצבע (1480)], **ואמר לי: אלעזר ברי, גירי בך, גירי** [הכיתי בך בחיצים]! (1481)

וזהו שיצא ניצוץ של אש ממצחו בתוך שנתו, מחמת הכאתו של הקדוש ברוך הוא (1482).

אמר כן.

ובערוך כתב: "גרי בך גירי". כך שונה הגאון. ופירש, ברכה היא, וכך אמר לו: לעתיד לבוא גרים עתידים שיגורו איתך. כפי שנאמר "יגורו בך נדחי".

1482. בהגהות על הערוך הביא מספר אוצר הגאונים [תשובות, סימן ס"ט] שכך אמר הגאון: כיון שנודע כי חלום ר' אלעזר, אין לנו להקשות על דברי חלומות, ואין מתפרשים כפשוטם. אלא תורף הדבר להודיעו כי קשין למאוד מזונותיו, כדרך שהפיכת עולם קשה. ומשל האמור: אם יעלה חמור בסולם — תמצא דעת בכסילים. אם יתלבן השק — תאהב כלה את חמותה. כלומר, לא היא זה, כדרך שלא היא זה.

1483. כך פירש רש"י. והמהרש"א ביאר כך את מהלך הגמרא: בתחילה גזר רבי חמא תענית, והיו היחידים מתענים, ולא בא מטר. אמרו לו אותם היחידים, הרי רבי יהושע בן לוי גזר תענית עם היחידים — ונענה! אמר להם: הא אנא, והא בר לואי. כלומר, יתכן שאני והוא שקולים, אבל היחידים שלנו — אינם כיחידים

דבר ריחני. כי הריח הוא הדבר הקרוב ביותר לתענוג הרוחני. מהרש"א, עיין שם. וכן הביא העץ יוסף בשם בעל דרך אמונה.

1478. כך הוא ביאור דברי הגמרא בפשטות, שרבי אלעזר אמר דברים אלו בתמיהה. אבל המהרש"א מבאר, ששאלו הקב"ה, וכי אתן לך מהשכר המוכן לחברך? ואמר לו רבי אלעזר, איני מבקש משכרם, שהרי אין אדם נוגע במוכן לחבירו כמלא נימה. אלא מבקש אני מגברא דלית ליה. כלומר, מי שאין לו זכות לתת לו חלק בעולם הבא, שתתן לי את חלקו. וכפי שהגמרא אומרת במסכת חגיגה, שהצדיק נוטל את חלקו של הרשע בגן עדן, והרשע נוטל את חלקו של הצדיק בגיהנם.

1479. כך משמע בפשטות. אמנם רבינו חננאל כתב, שהכהו מלאך על מצחו.

1480. כך פירש רש"י. והמוסיף בערוך כתב, ש"אקוסטלא" בלשון יווני היינו שבט ורצועה. וגם נקראו כן ראשי הפרקים שביד.

1481. כך פירש רש"י. וכתב: לחדווה בעלמא

שהציבור התפללו על כך!

לאחר שאמר רבי חמא דברים אלה, איכסי בעיבא [נתכסו פני הרקיע בעננים], ואתא מיטרא [וירד מטר].

ממשיכה הגמרא ומספרת:

לוי גזר תעניתא, ולא אתא מיטרא.

אמר לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא]: רבונו של עולם! עלית וישבת במרום, ואין אתה מרחם על בניך! (1485)

על ידי אותם דברים שאמר לוי כלפי הקדוש ברוך הוא — אירעו שני דברים:

אתא מיטרא [בא מטר],

וגם איטלע [נעשה לוי צולע], שנענש על הדברים שהטיח כלפי מעלה.

אמרו ליה: דניתי וניכוין דעתין, אפשר דתברי ציבורא לבייהו דאתי מיטרא [נבוא ונכוון דעתנו בתפילה, שמא ישבר ליכם של הציבור, ויבוא מטר].

בעון רחמי — ולא אתי מיטרא [בקשו רחמים — ולא בא מטר].

אמר לחו לציבור: נחא לכו שיבא מטר בשבילנו [האם נוח לכם, ומסכימים אתם לדעה אחת, שיבוא מטר בשבילנו]? (1484)

אמרו ליה: הן.

אמר רבי חמא בר חנינא: רקיע רקיע, כפי פניך בעננים, וירד מטר!

לא איכסי [לא נתכסו פני הרקיע בעננים].

אמר רבי חמא: כמה עזין [חצופים] פני רקיע, שאינם מתכסין בעננים למרות

יהיו גשמי רצון. וזו היתה גדולתו של חוני המעגל, שאף שירדו הגשמים בגזירתו — היו גשמי רצון.

לכן, בתחילה גזרו תענית על הציבור, כדי שיעשו תשובה, וירדו גשמי רצון. אבל כשראו שלא נענו, אמרו להם לציבור: רצונכם שירד המטר בשבילנו, כלומר, בשביל גזרתינו, או שתרצו שנגזור שוב תענית אחרת, ותעשו תשובה, וירדו בשבילכם גשמי רצון? והשיבו הציבור: הן. תורידו את הגשמים בשביל גזירתכם, ואין אנו רוצים להמתין לתענית אחרת. ועיין ביעב"ץ.

1485. רבינו חננאל כתב, שאמר: רבון העולמים, אינך משגיח בצער בניך ומרחם עליהם. כלומר, ראויים הם להתרחם — ואינך מרחם. ומשום שהטיח דברים כלפי מעלה — נעשה צולע.

שהיו עמו. אמרו לו היחידים, אם כן, נכוון דעתנו עם הציבור בתעניות האחרונות, ואז יתכן שיבוא מטר. ואכן עשו כך, אבל עדיין לא בא מטר. אמר רבי חמא ליחידים, אם כן, נראה שעצירת הגשמים היא בגלל הציבור. האם אתם רוצים שיבוא הגשם בשבילנו, בשביל היחידים ותלמידי החכמים, על דרך הכתוב "ותגזר אמר ויקם לך"? ואמרו לו: הן. ואז אמר דרך גזירה "רקיע רקיע כפי פניך". אמנם עדיין לא השגיחו בגזירה זו, עד שגער בהם ואמר "כמה עזין פני רקיע". עיין שם.

1484. צריך להבין, איזו שאלה היא זו, האם אתם רוצים שירדו גשמים? הרי בשביל זה כינסום, כדי שיתפללו על הגשמים!

וביאר הבן יהודיע, שאם המטר יורד בשביל תשובה שישראל עושים, יהיו הגשמים גשמי רצון. אבל אם יורדים בגלל שצדיק גזר, אזי לא

ואמרינן: **הא והא**, שני הדברים, גם המעשה שהחזוה קידה, וגם המעשה שהטיח דברים כלפי מעלה, **גרמא ליה** [גרמו לו] שנעשה צולע.

והיינו, שהחטא שחטא, שהטיח דברים כלפי מעלה, גרם לו שנעשה צולע על ידי הקידה. שלולא החטא, לא היה ניזוק על ידי הקידה (1490).

רבי חייא בר לולייני שמעינהו להנך ענני דקאמריי (1491) [שמע את העננים כשהם אומרים זה לזה]: **ניתו וניתבי מיא בעמון ומואב** [בואו וניתן מים בעמון ומואב].

אמר רבי חייא לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא]: **רבונו של עולם, כשנתת תורה לעמך**

אמר רבי אלעזר: לעולם אל יטיח (1486) **אדם דברים כלפי מעלה. שהרי אדם גדול** (1487) **הטיח דברים כלפי מעלה — ואיטלע** [ונעשה צולע].

ומנו [ומיהו אותו אדם] — **לוי, כפי שסופר לעיל.**

ותממה הגמרא: **והא גרמא ליה** [וכי דבר זה גרם לו] **לכך שנעשה צולע?**

והא לוי אחוי קידה קמיה רבבי [החזוה קידה לפני רבי (1488)]. קידה היינו שנועץ גדוליו בקרקע, ושזוּחָה עד שפניו מגיעות אל הרצפה] — **ואיטלע** [ועל ידי כך נעשה צולע (1489)]!

הרי לנו, שנעשה צולע משום שהחזוה קידה!

מנסה להזדקף מקידתו, מאמץ הוא את מתניו, ונתקע לו כף הירך. ולוי היה בקי בכך, אלא משום שהטיח דברים כלפי מעלה, ניזוק בשעת הסכנה.

החשק שלמה מבאר, שאילו היה הדבר רק משום שהחזוה קידה, היה יכול להתרפא. אבל עתה, שהטיח דברים כלפי מעלה, גרם לעצמו שישאר פיסח.

1491. **כתב הרשב"א**, שודאי שלא דברו העננים, אלא שכאשר נוקטים כלפי הקב"ה לשון אמירה שמיעה וראיה, הוא לשון מושאל להשגחת וידיעת ורצון הבורא. וכן כאן, ראה את העננים, וידע שהרוח מוליכה אותם להמטיר על עמון ומואב, והרי זה כאילו שמע מהם שהולכים לעשות כך.

וכעין זה כתב **הבן יהוידע**, שודאי שאין הכוונה שהעננים עצמם אמרו, שהרי אין העננים מדברים, אלא הכוונה למלאך הממונה עליהם בשמים. וכן כתב **המהרש"א**.

1486. הטחת דברים — היינו אמירתם בדרך נצחון וחוזק. "יטיח" — לשון זריקה הוא.

1487. ממעשה זה גופא מוכח שהיה אדם גדול, שהרי סוף סוף נענה בתפילתו, וירדו גשמים. **מהרש"א**, עיין שם.

1488. **כתב רש"י** במסכת סוכה [נג ב], שעשה לוי כך בפני רבי, משום שהיו מכבדים את רבי לשמחו, לפי שההי דואג תמיד בצרת ישראל ובחליו. עיין שם.

1489. **רש"י** במסכת מגילה [כב ב] מפרש, שמתוך שאינו יכול להשען על אגודליו, ואין ידיו מסייעות אותו כאשר צריך להזדקף מהקידה, צריך להתאמץ במתניו, ומתוך כך נעשה צולע בירכו. עיין שם.

1490. **הריטב"א** במסכת מגילה [כב ב] מבאר, שמי שאינו בקי היאך לעשות קידה, אזי כאשר

לארז?

אלא, שאילו נאמר רק שהצדיק דומה תמר ולא נאמר הדמיון לארז, הייתי אומר כך:

מה תמר, אם חתכו את גזעו — אין גזעו כה-ב מחליף [אין הגזע גדל שוב], אף צדיק, הדומה לתמר, כך הוא, שהם וחלילה אין גזעו מחליף, והיינו, שאחרי מותו אין הוא חי שוב בתחית המתים⁽¹⁴⁹³⁾,

לכך נאמר שהצדיק דומה אף לארז, שגזעו מחליף⁽¹⁴⁹⁴⁾. שאם חותכים את גזעו, צומח תחתיו גזע אחר.

ואילו נאמר רק הדמיון לארז, ולא נאמר הדמיון לתמר, הייתי אומר כך:

מה ארז — אין עושה פירות [אינו מצמיח פירות⁽¹⁴⁹⁵⁾], אף צדיק חס וחלילה אין עושה פירות, שאין לו שכר לעתיד לבוא⁽¹⁴⁹⁶⁾,

ישראל, הזרת על כל אומות העולם — ולא קיבלוה⁽¹⁴⁹²⁾, ועכשיו אתה נותן להם לאומות העולם מטור?

שדו הכא [שישליכו העננים מימיהם כאן, במקומנו]!

ואכן כך עשו העננים, שדויה אדוכתיהו [הורידו את מימיהם במקומו של רבי חייא].

דרש רבי חייא בר לולייני: מאי דכתיב, מהו ביאור הפסוק: "צדיק בתמר יפרח כארז בלבנון ישגה"?

אם נאמר שהצדיק יפרח כעץ תמר, למה נאמר בהמשך הפסוק שישגה כעץ ארז?

ואם נאמר שהצדיק דומה לארז, למה נאמר שדומה תמר?

למה דימתה התורה את הצדיק גם לתמר וגם

לא יוליד בן כמותו. אי נמי, אם יפול — לא יקום.

1494. אף שלעיל [כ א] אמרנו שאין גזעו של ארז מחליף, היינו סוג אחר של ארז, שהרי ישנם עשרה מיני ארזים, כמבואר להלן. עיון יעקב. עיין שם.

1495. הגמרא במסכת עבודה זרה [יד א] אומרת שהארז מוציא פירות, אבל אותם פירות אינם ראויים למאכל אדם, אלא משתמשים בהם לחזירים או לצביעה. יעב"ץ.

1496. כך כתב רש"י. והעץ יוסף כתב, שאם מת — שלא יוליד בן כמותו. או, שאם יפול — לא יקום.

1492. כפי שמצינו בדברי חז"ל במקומות רבים. וזה לשון הספרי [דברים פסקא שמ"ג]: כשנגלה הקדוש ברוך הוא ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות, תחילה הלך אצל בני עשו. אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם: לא תרצח. אמרו: כל עצמם של אותם האנשים ואביהם רוצח הוא! והידיים ידי עשו, ועל חרבך תחיה! הלך אצל בני עמון ומואב אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם: לא תנאף. אמרו לו: כל עצמה של ערוה — להם היא, שנאמר: ותהרין שתי בנות לוט מאביהן! הלך אצל בני ישמעאל וכו'.

1493. כך פירש רש"י כאן. והרשב"ם במסכת בבא בתרא [פ ב] מפרש, דהיינו שאם מת —